

แบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทย ในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556-2565)

Desirable Leadership Styles of Thailand's University Rectors In the Next Decade (2013-2022)

ม.ร.ว.เบญจมาภรณ์ ไกรฤกษ์*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพอนาคตแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556-2565) เป็นการวิจัยแบบผสมโดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR. (Ethnographic Delphi Future Research) ที่ผสมผสานระหว่างเทคนิคการวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Future Research) และเดลฟาย (Delphi) ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เป็นการเลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้กำหนดนโยบายการอุดมศึกษา นักวิชาการทางการอุดมศึกษา นายกสมาคมมหาวิทยาลัยและอธิการบดี ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ให้เป็นผู้มองภาพในอนาคตของการวิจัยครั้งนี้ ใน 3 สถานการณ์ คือ สถานการณ์ที่ดีเกินคาด สถานการณ์เลวร้ายและสถานการณ์ที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด การคำนวณหาคำตอบเกิดขึ้นเป็น 2 ระยะ คือ หาภาพจากการมอง 3 สถานการณ์ของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาหาค่ารวมของผู้เชี่ยวชาญ 15 คน และใช้เทคนิคเดลฟายเพื่อหาฉันทมติ โดยได้คำตอบใน 3 ด้าน คือ คุณลักษณะ แนวคิด และทักษะ

ผลการวิจัยได้ภาพอนาคตแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีไทยในทศวรรษหน้า เป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ การมองภาพอนาคตโดยทั่วไป พบว่า คุณลักษณะของอธิการบดีไทยไม่มีการเจาะจงเพศ ควรมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ มีสติ มีความขยันทำงานหนัก เข้าถึงคนสถานการณ์และงานได้ดี เปิดใจรับฟังผู้อื่นและมีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพของคนไทย อธิการบดีควรมีแนวคิดด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ความซื่อสัตย์มีหลักการ ความมีวิสัยทัศน์ สร้างผู้นำในอนาคตและมีความโปร่งใส อธิการบดีควรมีทักษะในการตัดสินใจ สามารถในการสื่อสาร รู้จักพัฒนาตนเอง รู้จักบริหารคน ในส่วนที่ 2 พบว่า แบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556-2565) มีการผสมผสานของแบบภาวะผู้นำพื้นฐานกับวิถีคิดแบบไทยบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยทำให้เกิดเป็นแบบภาวะผู้นำไทยสมดุได้แก่ การลดอัตตา มีความละเอียดและความเกรงกลัวต่อบาป ประพฤติตนอยู่ในศีล 5 มีพรหมวิหาร 4 ตามองดาวเก้าทิศดิน คือ รู้จัก การแข่งขันบนพื้นฐานของความเป็นจริง เข้าใจ และสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตความเป็นจริงได้

นอกจากนั้นยังมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ การที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยจะต้องมองการณ์ไกลสู่ระดับนานาชาติโดยควรรู้จักการแก้ปัญหา ต่อต้านการคอร์รัปชัน ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและ

*นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

นวัตกรรม ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตสาธารณะ เป็นผู้นำสังคม มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร รู้จักการใช้วัฒนธรรมองค์การให้เป็นประโยชน์ รู้จักการจัดลำดับความสำคัญและมีวิธีการคิดแบบหลายมุมมอง ถึงแม้อธิการบดีของมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชน จะมีนโยบายและพันธกิจที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยทุกแห่งควรมีร่วมกันในอนาคต คือ การเป็นผู้นำในการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมและความเห็นแก่ตัวที่เกิดขึ้นแล้วในสังคมไทยและเป็นผู้ในการเพิ่มศักยภาพของคนไทยด้านการแข่งขันและการสร้างนวัตกรรมในอนาคต

การวิจัยครั้งนี้อาจเป็นประโยชน์ในการคัดสรรและการฝึกอบรมอธิการบดี ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้า โดยการศึกษาข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น นักศึกษา และภาคตลาดแรงงาน หรือวิจัยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของอธิการบดีไทยในทศวรรษหน้า

คำสำคัญ : แบบภาวะผู้นำ อธิการบดี มหาวิทยาลัยไทย ทศวรรษหน้า

Abstract

The objective of this research is to study future desirable leadership styles of Thailand's university rectors in the next decade (2013-2022). It is a Mixed-Methods type of research, using the Ethnographic Delphi Future Research (EDFR) technique which is a combination of the Ethnographic Future Research (EFR) and Delphi (D) techniques. Data were obtained from questionnaires and interviews with 15 experts who were purposively selected from highly qualified persons responsible for prescribing higher education policies, academics in the field of higher education, chairpersons of university councils and university rectors-both past and present. They were asked to provide views on key aspects studied in this research, based on three scenarios: Optimistic Scenario, Pessimistic Scenario and Most Probable Scenario. Calculation of results were done in two phases: to find viewpoints of each expert regarding the three scenarios, and calculate the combined results of the 15 samples, and using the Delphi technique to arrive the consensus, by obtaining the results in 3 dimensions: characteristics, philosophy assumptions and skills.

Results of the research show future desirable leadership styles of Thailand's university rectors in the next decade in two parts. The first part is a general view indicating that in terms of characteristics, there is no sex specific, they should have perfect physical and mental health, being mindful, diligent, ready to work hard, have a good understanding of people, situations, and tasks, be receptive to opinions of others, and aim at developing potentials of the Thai people. In terms of philosophy assumptions, rectors should have accountability

and integrity, be principled and have visionary in grooming future leaders, and also be transparent. Skills that leaders should have include the following: decision-making, communication, self-development and people management. In the second part, research results show that future leadership styles of Thailand's university rectors in the next decade should be a mixture of fundamental leadership styles and Thai ways of thinking based on Thai culture which would lead to a Thai well-balanced leadership style, that is, less egocentric; being ashamed of committing sins and having moral dread; observing the five precepts of Buddhism; practicing the four Bhramavihara (sublime states of mind); aiming for the stars with feet firmly on the ground, that is, being competitive while recognizing realities; understand the philosophy of sufficiency economy and able to apply it for use.

In addition, others issues of interest include the necessity for Thailand's university rectors to be forward-looking at the global level by knowing how to solve problems; oppose to corruption; promote life-long learning and innovation; conduct themselves to serve as good role model; possess a public conscience; be a leader of society; able to use English language in communication; know how to use organizational culture beneficially, can prioritize; and have multi-dimension viewpoints. Although rectors of state universities, state-controlled universities, and private universities have different policies and missions but what they should have in common in the future is to be leaders in narrowing the economic and social inequalities and selfishness that exist in Thai society and be leaders in enhancing potentials of Thai people to compete and build up innovation in the future.

This research can be useful in the selection and training of rectors. Suggestions for future research is to study desirable leadership styles of Thailand's university rectors in the next decade based on data from other stakeholders such as university students and the labour market sectors, or focusing specifically on the issues of morals and ethics of rectors in the next decade.

Keywords : desirable leadership stylesrectors thailand's university the next decade

บทนำ

การจะพัฒนาประเทศเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสันติสุขและยั่งยืน ต้องมีการเตรียมความพร้อม และการวางแผนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ที่จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว กรอบความร่วมมือของการเป็นประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่ 1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน 2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 3. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ซึ่ง

ทั้งสามเสาหลักนี้เกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากการศึกษาจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันและอยู่ร่วมกับเพื่อนบ้านในประชาคมอาเซียน ดังนั้นคนไทยต้องมีความพร้อมเพื่อตอบสนองนโยบายต่างๆ ของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในการเรียนการสอน การเรียนรู้ภาษาประเทศเพื่อนบ้าน อย่างน้อยหนึ่งภาษา การเข้าสู่มหาวิทยาลัยอาเซียน และการแข่งขันที่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการประกอบอาชีพในบางสาขาวิชา สามารถเข้ามาทำงานข้ามประเทศได้โดยถูกกฎหมาย ได้แก่ วิศวกร พยาบาล สถาปนิก นักสำรวจ นักบัญชี ทันตแพทย์ และแพทย์ รวมทั้งเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา Hub educations สิ่งเหล่านี้ทำให้ระบบการศึกษาของไทยต้องมีการปรับเปลี่ยนใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพถือเป็นการสร้างความพร้อมให้กับคนไทยในการเป็นพลเมืองอาเซียน ซึ่งปรากฏในยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาของอาเซียนด้วยเช่นกัน คือ 1. ส่งเสริมและสร้างความตระหนักในความเป็นอาเซียน 2. เพิ่มการเข้าถึงคุณภาพการศึกษาในทุกระดับ ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และบัณฑิตศึกษา 3. เพิ่มคุณภาพการศึกษา มาตรฐานการปฏิบัติงาน พัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ตลอดชีวิต 4. สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสาร ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ อย่างทั่วถึงและทั่วโลก เพื่อให้เกิดความเป็นสากลในระบบของการศึกษา 5. ให้การสนับสนุน ส่งเสริมหน่วยงานและภาคส่วนอื่นๆ

นอกจากนั้นประเทศไทยยังได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอกอีกด้วย การ

เปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดยเฉพาะการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ วิธีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมออนไลน์ มีการสื่อสารไร้พรมแดนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม มีการให้ความสำคัญกับคุณภาพและมาตรฐานในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการศึกษามากขึ้น รวมทั้งมีความขัดแย้งทางความคิดด้านสังคมและการเมือง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการพัฒนาอุดมศึกษาไทยที่เป็นทั้งอุปสรรคและโอกาส ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่เข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุของหลายประเทศในโลกรวมทั้งประเทศไทยมีผลต่อการเคลื่อนย้ายคนวัยทำงานข้ามประเทศ และจะมีผลกระทบกับการพัฒนาประเทศไทยในอีก 10-20 ปี ข้างหน้าอย่างมาก เนื่องจากในปัจจุบันการเพิ่มของประชากรก่อนข้างคงที่หรือเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง

2. การเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยม พึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศในชีวิตประจำวันมากขึ้น การหลั่งไหลของวัฒนธรรมต่างชาติทำให้ค่านิยมและประเพณีดั้งเดิมที่ฝังามถูกทำลาย สังคมไทยเผชิญวิกฤติความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรม

3. การให้ความสำคัญกับคุณภาพการศึกษาในการผลิตบัณฑิตเป็นนโยบายที่ทุกประเทศพัฒนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แต่ประเทศไทยยังไม่สามารถปรับปรุงคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

4. การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศทั้งที่มาจากความเสี่ยงของการก่อการร้ายและอาชญากรรม

ข้ามชาติที่มีแนวโน้มขยายตัวทั่วโลกและมีรูปแบบที่ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น และทั้งที่มาจากปัญหาความไม่สงบภายในประเทศ เช่น ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังคงมีอยู่ ความแตกแยกที่มีปัญหาจากความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมในสังคม ความแตกแยกทางความคิดที่ไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ตลอดจนเสถียรภาพของรัฐบาล (แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559:2-5) อุดมศึกษาไทยในช่วงปี 2555-2559 ต้องมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดเพื่อเป็นแหล่งความรู้ที่ตอบสนองการแก้ไขปัญหาวิกฤติและชี้นำการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชาติ และท้องถิ่นโดยเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และต้องส่งเสริมการพัฒนาประเทศให้สามารถแข่งขันได้ในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก โดยยุทธศาสตร์มี

4. ยุทธศาสตร์ คือ “LEGS” STRA TEGY L=Leader of Change Management for Quality Education (All for Quality Educational Quality Education at All) (เปลี่ยนระบบการนำองค์การให้ขับเคลื่อนอุดมศึกษาแบบองค์รวม) E= Educator Professional (พัฒนาอาจารย์ให้เป็นมืออาชีพ และพัฒนาผู้เชี่ยวชาญมืออาชีพให้เป็นอาจารย์) G=Graduated with Quality and Social Responsibility (ยกระดับคุณภาพบัณฑิตอย่างก้าวกระโดด) S=Satang Utilization (ปฏิรูปการบริหารการเงินอุดมศึกษาเพื่อขับเคลื่อนสถาบันอุดมศึกษาสู่ความเป็นเลิศ) (แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559:1-2)

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 การศึกษา

เป็นเครื่องมือสำคัญสูงสุดอย่างหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพของคนในประเทศ ใจความสรุปได้ว่าในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเพื่อการพัฒนาประเทศ การศึกษาช่วยพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ทำให้มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในกระบวนการเรียนรู้ได้มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ เคารพหลักกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจความเป็นไทย รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ ส่งเสริมทำนุบำรุง ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาทำให้คนมีความสามารถในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งตนเองได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545, 2546:3) ในปัจจุบันมีวิกฤตการณ์ต่างๆ เช่น วิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตสังคม วิกฤตสิ่งแวดล้อม วิกฤตการเมืองที่เชื่อมโยงกันอย่างสลับซับซ้อนและยากต่อการเข้าใจและแก้ไข สังคมต้องการปัญญามากกว่านี้ จึงจะออกจากสภาวะวิกฤติได้ ระบบอุดมศึกษาควรจะเป็นหัวรถจักรทางปัญญาที่พาประเทศออกจากวิกฤติ (ประเวศ วะสี, 2552:3) สอดคล้องกับบทบาทของมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นแหล่งให้ความรู้ชั้นสูง ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิต เป็นแหล่งผลิตบุคลากรเพื่อพัฒนาประเทศ การวิจัย รวมถึงการบริการสังคม ร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการวิเคราะห์ปัญหาเชิง

โครงสร้างและปัญหาอื่นๆ อย่างรอบด้านเพื่อนำไปสู่แนวทางในการหาทางออกและความร่วมมือในการปฏิรูปประเทศไทย (วิจารณ์ พานิช, 2553: 1) องค์ประกอบที่สำคัญของมหาวิทยาลัยคือ คน สถานที่ และกระบวนการเรียนการสอนสำหรับคนนั้นนอกจากจะหมายถึงอาจารย์นักศึกษา และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยแล้วยังหมายถึงความถึงอริการบดีซึ่งทำหน้าที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยนั้นอีกด้วย (วิโรจน์ ถิรคุณโกวิท, 2543:152)

นอกจากนั้นนโยบายการออกนอกกรอบของมหาวิทยาลัย ทำให้มหาวิทยาลัยของรัฐจะต้องเปลี่ยนสถานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐซึ่งจะต้องบริหารงานเพื่อแข่งขันกับมหาวิทยาลัยเอกชน เป็นประเด็นที่น่าสนใจ เนื่องจากปัจจุบันมหาวิทยาลัยไทยประสบปัญหาต่างๆ มากมายและคาดว่าปัญหาเหล่านั้นจะมีความซับซ้อนและรุนแรงมากขึ้น หากมหาวิทยาลัยออกนอกกรอบ ความต้องการให้มหาวิทยาลัยออกนอกกรอบ ก็เนื่องจากแนวคิดที่ว่าการบริหารงานโดยรัฐยังมีก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด การบริหารหน่วยงานเหล่านั้นควรอยู่ได้เอกชนซึ่งบริหารได้ดีกว่าตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่ นั่นเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยออกนอกกรอบ แต่ปัญหาการออกนอกกรอบที่มีคนกล่าวกันก็คือ แนวคิดที่ตั้งอยู่บนการแปรรูปสวัสดิการด้านการศึกษาให้ตกอยู่ในมือของเอกชนเป็นสำคัญ เมื่อมหาวิทยาลัยตกอยู่ในมือเอกชนก็ต้องคำนึงถึงการแข่งขันตามกลไกตลาดซึ่งเน้นเรื่องกำไรเป็นสำคัญ ดังนั้น หากมหาวิทยาลัยออกนอกกรอบย่อมก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างต่อสังคมในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงการศึกษา ซึ่งก็ไม่ได้ต่างจากการซื้อบริการอย่างหนึ่ง

ที่ผู้รับบริการจำต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งเพื่อแลกซื้อความรู้ และมหาวิทยาลัยที่เน้นเรื่องของกำไรย่อมมีระบบการคิดราคาค่าเทอมที่แพงกว่าเดิม ซึ่งเท่ากับเป็นการจำกัดมิให้บุคคลที่ขาดแคลนทุนทรัพย์เข้ารับบริการด้านการศึกษา

ด้วยเหตุต่างๆ เหล่านี้ ทำให้มหาวิทยาลัยต้องการผู้บริหารที่มีคุณภาพ ที่จะสามารถบริหารงานให้มหาวิทยาลัยมีความก้าวหน้า ดังนั้นผู้นำจึงต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการบริหารงานมหาวิทยาลัย

ปริญญา ตันสกุล กล่าวว่า “อริการบดี เป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำเนินการทำหน้าที่รับผิดชอบการบริหารงานของหน่วยงาน ในการบริหารงานอริการบดีจะต้องใช้ทั้งความรู้ความสามารถหรืออิทธิพลต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวตนทุกสถานการณ์ ปฏิบัติการ อำนาจการ หรือใช้กระบวนการติดต่อสัมพันธ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ อริการบดีที่สามารถแสดงบทบาทการเป็นผู้นำบุคคลอื่นได้โดยไม่ต้องมีการบังคับหรือจูงใจใดๆ แต่สามารถทำให้บุคคลอื่นยอมรับและศรัทธาจนพร้อมที่จะเชื่อและทำตามอย่างจริงจังด้วยความสมัครใจ จะเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ”

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่เกี่ยวกับแนวโน้มของมนุษย์กับกระแสโลกในปัจจุบัน และอนาคต ประกอบไปด้วยความเสี่ยงต่างๆ มากมาย ดังนั้น ระบบอุดมศึกษาไทยในช่วงปี 2555-2559 ต้องมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด เพื่อเป็นแหล่งความรู้สำหรับทรัพยากรมนุษย์ สามารถตอบสนองการแก้ไขปัญหาวิกฤติและชี้้นำการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชาติและท้องถิ่น โดยเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และต้องส่งเสริมการพัฒนาประเทศให้สามารถ

แข่งขันได้ในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก และอธิการบดีซึ่งทำหน้าที่ผู้บริหาร และในฐานะผู้นำของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลส่งเสริมความรู้ ความสามารถต่างๆ ให้แก่นิสิตนักศึกษา เพื่อให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพตรงตามสภาพแวดล้อมในปัจจุบันที่ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง แบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556-2565) ในประเด็นคำถามที่ว่า ภาพอนาคตของแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดี ด้านคุณลักษณะ (Characteristics) เป็นอย่างไร ด้านแนวคิด (Philosophy Assumptions) เป็นอย่างไร และด้านทักษะ (Skills) เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพอนาคตของแบบภาวะผู้นำของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556-2565)

ผลการวิจัย

นอกจากได้ศึกษาภาพอนาคตของแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีของมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้าที่เป็นแบบพื้นฐานแล้ว ยังพบว่ายังมีแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้าที่เป็นแบบไทยสมดุลอีกด้วย จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556-2565) พบว่า

1) แบบภาวะผู้นำในด้านคุณลักษณะ (Characteristics) ที่พึงประสงค์ของอธิการบดีคือ ควรมีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาเอก ควรมีตำแหน่งทางวิชาการในระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป ควรมีประสบการณ์ด้านการบริหารมหาวิทยาลัยในระดับอื่นมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง มีความขยัน ทุ่มเท ทำงานหนัก เป็นผู้มีความสามารถตอบสนองต่อแรงกดดันจากสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน และสมเหตุสมผล สามารถเข้าถึงผู้คน สถานการณ์และตัวงานอย่างแท้จริง อธิการบดีต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง และในปัจจุบันไม่ว่าเพศชายหรือเพศหญิงก็สามารถดำรงตำแหน่งอธิการบดีได้ดีเท่าเทียมกัน ควรมีเป้าหมายที่แท้จริงของตนเองที่จะอุทิศตนเพื่อการทำงาน ด้านพัฒนาการอุดมศึกษา และทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย ควรเป็นผู้เปิดใจ สามารถเข้าใจและเข้าถึงผู้อื่นได้อย่างแท้จริง นอกจากนั้นยังควรมีปิยวาจา อ่อนน้อมถ่อมตน มีคุณลักษณะแบบกัลยาณมิตร และต้องลดอัตตา (ความมีตัวตน) ลง

2) แบบภาวะผู้นำในด้านแนวคิด (Philosophy Assumptions) ที่พึงประสงค์ของอธิการบดี คือ ต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์และทำงานตามหลักการ เป็นผู้ที่มีความโปร่งใส เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์ก้าวไกล เป็นผู้สร้างผู้นำในอนาคต เป็นผู้นำคุณจริยธรรม และเป็นผู้สร้างเครือข่าย นอกจากนี้อธิการบดีไทยควรให้ความสำคัญกับความเป็นไทยและภูมิสังคมไทยในทุกรูปแบบ ควรมีการดำรงชีวิตที่ตั้งอยู่ในความดีงาม เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นโดยประพฤติตนให้อยู่ในศีล 5 ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป เป็นคุณธรรมประจำใจที่อธิการบดีควรมีเพื่อไม่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของความไม่ดีใน

สังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยการคอร์รัปชัน ความเห็นแก่ตัว และความประพฤติกดดันทำนองคลองธรรม ควรมีพรหมวิหาร 4 อันประกอบด้วย เมตตา (ปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) กรุณา (ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) มุทิตา (ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) อุเบกขา (วางตัวและใจเป็นกลาง) และควรบริหารทรัพยากรด้วยความพอดีคุ้มค่า และไม่ฟุ้งเฟ้อตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในโลกอนาคต

3) แบบภาวะผู้นำในด้านทักษะ (Skills) ที่พึงประสงค์ของอธิการบดี คือ ทักษะในการสื่อสาร ทักษะในการพัฒนาตนเอง ทักษะในการบริหารคน ทักษะในการตัดสินใจ ทักษะด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง และทักษะการคิดนอกกรอบ นอกจากนี้อธิการบดีควรมีทักษะในการแข่งขัน มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสร้างผลงานให้สำเร็จลุล่วงโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ดังคำพังเพยที่กล่าวว่า “ตามองดาวเท่าติดดิน” ทักษะการเตรียมพร้อมและการปรับตัวบนฐานของความเข้าใจในหลักแห่งความไม่เที่ยงแท้ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และควรมีทักษะในการบริหารตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การวิจัยเชิงปริมาณ

1) ผลการวิจัยเพื่อฉายภาพอนาคตของแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556-2565) พบว่าแบบภาวะผู้นำในด้านคุณลักษณะ (Characteristics)

1.1 แบบภาวะผู้นำในด้านคุณลักษณะพื้นฐาน (Standard Characteristics Leadership Styles) ที่มีฉันทามติมากที่สุด ได้แก่ อธิการบดี

ควรมีความขยัน บุกบัน ทำงานหนัก ควรเป็นผู้มีสติ สามารถตอบสนองต่อแรงกดดันจากสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทันและสมเหตุสมผล ควรเข้าถึงผู้คน สถานการณ์และตัวงานอย่างแท้จริง ควรเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายและจิตใจแข็งแรง ไม่ว่าเพศชายหรือเพศหญิงก็สามารถดำรงตำแหน่งอธิการบดีได้ดีเท่าเทียมกัน ควรมีเป้าหมายที่แท้จริงของตนเองที่จะอุทิศตนเพื่อการทำงานด้านพัฒนาการอุดมศึกษา และทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย และควรเป็นผู้ที่เปิดใจ สามารถเข้าใจ และเข้าถึงผู้อื่นได้อย่างแท้จริง

1.2 แบบภาวะผู้นำในด้านคุณลักษณะไทยสมดุล (Thai Well-Balanced Characteristics Leadership Styles) ที่มีฉันทามติมากที่สุด ได้แก่ การมีปณิธานช่วยให้อธิการบดีสร้างความสัมพันธ์ได้ดีในทุกระดับ การเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติผู้อื่น ช่วยให้อธิการบดีทำงานสำเร็จลุล่วงได้ง่ายขึ้น ความมีอัธยาศัยดี โอบอ้อมอารี มีเมตตา เกรงใจผู้อื่น นิยมการประนีประนอม เป็นคุณลักษณะที่อธิการบดีพึงมีเป็นคุณลักษณะที่เรียกว่า กัลยาณมิตร และการให้ความสำคัญต่อผู้อื่นด้วยการลดอัตตา (ความมีตัวตน)

2) แบบภาวะผู้นำในด้านแนวคิด (Philosophy Assumptions)

2.1 แบบภาวะผู้นำในด้านแนวคิดพื้นฐาน (Standard Philosophy Assumptions Leadership Styles) ที่มีฉันทามติมากที่สุด ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์และทำงานตามหลักการ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สร้างผู้นำในอนาคต และสร้างเครือข่าย

2.2 แบบภาวะผู้นำในด้านคุณแนวคิดไทยสมดุล (Thai Well-Balanced Philosophy Assumptions Leadership Styles) ที่มีฉันทามติ

มากที่สุด ได้แก่ ควรมีการดำรงชีวิตตั้งอยู่ในความดีงาม เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นโดยประพฤตินให้ผู้อื่นในศีล 5 ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปเป็นคุณธรรมประจำใจที่อธิการบดีควรมีเพื่อไม่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของความไม่ดีในสังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยคอร์รัปชัน ความเห็นแก่ตัวและความประพฤติดีที่ผิดทำนองคลองธรรมพรหมวิหาร 4 อันประกอบด้วย เมตตา (ปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) กรุณา (ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) มุทิตา (ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) อุเบกขา (วางตัวและใจเป็นกลาง) ควรเป็นหลักธรรมประจำใจของอธิการบดี เพื่อที่จะสามารถครองใจคนจำนวนมากได้ และควรบริหารทรัพยากรด้วยความพอดีคุ้มค่าและไม่ฟุ้งเฟ้อตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในโลกอนาคต

3) แบบภาวะผู้นำในด้านทักษะ (Skills)

3.1 แบบภาวะผู้นำในด้านทักษะพื้นฐาน (Standard Skills Leadership Styles) ที่มีฉันทามติมากที่สุด ได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทักษะในการพัฒนาตนเอง ทักษะในการบริหารคน และทักษะในการตัดสินใจ

3.2 แบบภาวะผู้นำในด้านทักษะไทยสมดุล (Thai Well-Balanced Skills Leadership Styles) ที่มีฉันทามติมากที่สุด ได้แก่ มีทักษะในการแข่งขัน มีความปรารถนาแรงกล้าที่จะสร้างผลงานให้สำเร็จลุล่วงโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ดังคำพังเพยที่กล่าวว่า “ตามองดาวท้าวติดดิน” และควรมีทักษะในการบริหารตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

แบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ด้านคุณลักษณะ ไม่ควรจำกัดเพศชายหรือเพศหญิงในการดำรงตำแหน่งอธิการบดี อธิการบดีควรเป็นผู้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง มีความขยัน เป็นตัวอย่างที่ดีให้ผู้อื่น บังคับบัญชา มีความรู้ ความสามารถในหลายๆ ด้าน เพื่อตอบสนองความต้องการจากสถานการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อธิการบดีควรมีความอ่อนน้อม ถ่อมตน ให้เกียรติผู้อื่นช่วยให้อธิการบดีทำงานสำเร็จลุล่วงได้ง่ายขึ้น ควรมีธรรมาภิบาลดี โอบอ้อมอารี มีเมตตา เกรงใจผู้อื่น นิยมการประนีประนอม เป็นคุณลักษณะที่อธิการบดีพึงมี เป็นคุณลักษณะที่เรียกว่า กัลยาณมิตร แบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ด้านแนวคิด อธิการบดีต้องมีวิจรรณญาณในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างถูกต้องและทันท่วงที มีความสามารถปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล อธิการบดีควรสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา และอธิการบดีควรกำหนดทิศทางการอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ควรประพฤตินอยู่ในศีล 5 ควรมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป ควรมีพรหมวิหาร 4 และอธิการบดีควรบริหารทรัพยากรด้วยความพอดีคุ้มค่าตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในโลกอนาคต แบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ด้านทักษะ อธิการบดีสามารถกำหนดเป้าหมายและวางแผนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย

ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์มีความสามารถในการจัดลำดับความสำคัญของงานได้อย่างถูกต้อง ให้คำแนะนำต่อบุคลากรในมหาวิทยาลัยมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร มีทักษะในการเจรจาต่อรอง สามารถสร้างความเข้าใจ สามารถโน้มน้าว สร้างแรงจูงใจ และอธิการบดีมีทักษะในการแข่งขัน มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสร้างผลงานให้สำเร็จลุล่วงโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ดังคำพังเพยที่กล่าวว่า “ตามองดาวเท้าติดดิน” และที่สำคัญอธิการบดีควรมีทักษะในการบริหารตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยเรื่อง แบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556-2565) นี้ มีข้อจำกัดในหลายประเด็น เช่น ข้อจำกัดในด้านระยะเวลาในการเก็บข้อมูล งบประมาณ และการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่ต้องการทำวิจัยในประเด็นนี้ ควรทำการวิจัยความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษา และสถานประกอบการที่รับนักศึกษาไปทำงานเพื่อจะได้มุมมอง และภาพรวมถึงการบริหารมหาวิทยาลัยของอธิการบดีและความคาดหวังของนักศึกษา และสถานประกอบการในการพัฒนาระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยให้มีคุณภาพมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในสังคม และตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบัน และอนาคต

2.2 การวิจัยเรื่อง แบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556-2565) นี้ ควรศึกษา

เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารมหาวิทยาลัย และระดับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของผู้บริหารมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารมหาวิทยาลัย และระดับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของผู้บริหารมหาวิทยาลัยในประเทศไทยให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการพัฒนาในระดับองค์กร ระดับสังคม และระดับประเทศที่ดีต่อไปในอนาคต

2.3 การวิจัยเรื่องแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556-2565) นี้ ควรเพิ่มเติมการวิจัยเชิงปริมาณให้มากกว่านี้ควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะจะทำให้ทราบประเด็นชัดเจนและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น และควรเปิดรับฟังความคิดเห็นจากนักศึกษา และสถานประกอบการที่รับนักศึกษาไปทำงานว่ามีคุณภาพมาตรฐานทางวิชาชีพ มีความสามารถเหมาะสมตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน อยู่ร่วมกับผู้ร่วมงาน และสังคมเป็นอย่างไร เพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาระบบการศึกษาไทยให้เจริญก้าวหน้ามีคุณภาพ และมาตรฐานเป็นที่ยอมรับต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

ประเวศ วะสี. (2552). **ปฏิรูปประเทศไทย ปฏิรูประบบอุดมศึกษาไทย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) : บริษัท ที คิว พี จำกัด.

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559). พิมพ์ครั้งที่ 1 โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มพัฒนานโยบายอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

ราชกิจจานุเบกษา. (2550). **พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ.2546** แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2550.

วิจารณ์พานิช. (2553). **เปลี่ยนกระบวนทัศน์ของอุดมศึกษาไทย.** กรุงเทพฯ: บริษัท แปลนพรินต์ จำกัด.

วิโรจน์ ธีระคุณโกวิท. (2543, พฤษภาคม). **บทบาทของผู้บริหารมหาวิทยาลัย.** วารสาร สื่อ. ประเทศไทย. 3(1): 148-171.

สุรินทร์พิศสุวรรณ. (2556). **การเตรียมความพร้อมตลาดแรงงานสู่อาเซียน.** บรรยายพิเศษ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในโครงการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2556 ให้แก่นักศึกษาใหม่ ประจําข้อที่ 16 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการและสังคมแห่งชาติ. (2554). **รายงานสรุปภาวะประเทศ บทสรุปของผู้บริหาร.** สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.